

Skolan ska fungera för alla elever

2022

Rapporter 2022

Skolan ska fungera för alla elever

Luckor i lagen

Jämlik vård för alla

Alla ska ha lika tillgång till rättvisa

Hur kan alla få plats i arbetslivet?

Textredaktör: Tor Gustafsson/Agneta Söder/
Monica Klasén McGrath

Grafisk formgivning: Anna Fridh

Innehåll

Innehåll	3
Funktionsrätt Sverige vill:	5
En skola för alla	6
En nationell handlingsplan för inkluderande utbildning	8
Elevhälsan ska vara likvärdig i hela landet	13
Jämlik hälsa är det övergripande målet	15
Referenser	19

Funktionsrätt Sverige vill:

- Att det tas fram en nationell handlingsplan som säkerställer alla elevers rätt till en inkluderande utbildning – i lärmiljöer som utformats utifrån principen om universell utformning.
- Att det fria skolvalet verkligen gäller alla elever. Ta bort skrivningarna i skollagen som ger möjlighet för skolor att neka elever på grund av organisatoriska och ekonomiska svårigheter.
- Att nationell statistik förbättras, så att den visar hur stödet till elever fungerar och vilka brister som faktiskt finns, men även hur stor andel bland elever med problematisk frånvaro som har funktionsnedsättning.
- Att en likvärdig tillgång till elevhälsa säkerställs – över hela landet.

En skola för alla

Många elever med funktionsnedsättning lämnar grundskolan utan fullständiga betyg. Vissa kan till exempel inte vara i skolan i brist på stöd och en otillgänglig lärmiljö. Eleverna kallas hemmasittare, fast orsakerna går att härleda tillbaka till skolan.

Undersökningar från exempelvis Autism- och Aspergerförbundet¹ och Riksförbundet Attention² visar på stora systematiska fel i dagens skola och att skolmiljön är långt ifrån tillgänglig för alla elever.

Enligt artikel 24 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, Funktionsrättskonventionen, har alla elever med funktionsnedsättning rätt till en inkluderande utbildning av god kvalitet inom ramen för det allmänna utbildningssystemet.³ Alla elever ska få det stöd som behövs för att kunna utveckla sina färdigheter så långt som möjligt. Ingen elev får heller vägras utbildning på grund av en funktionsnedsättning.

Det sistnämnda rimmar illa med de skrivningar i skollagen som ger en skola möjlighet att neka en elev en plats med hänvisning till organisatoriska eller ekonomiska svårigheter. Denna möjlighet drabbar givetvis elever med funktionsnedsättning i behov av stöd.

En nationell handlingsplan för inkluderande utbildning

Idag finns det brister både när det gäller stödet till elever med funktionsnedsättning och lärmiljöernas utformning, vilket riskerar leda till försämrad hälsa för elever med funktionsnedsättning.

Skolor och huvudmän måste arbeta systematiskt för att skapa mer inkluderande lärmiljöer oavsett om det gäller den pedagogiska, psykosociala eller fysiska miljön.

Principen om universell utformning bör vara en utgångspunkt för arbetet. Den innebär att **alla elevers behov** ska finnas med i kalkylen redan från början när skolor och lärmiljöer utformas.

Att redan från början bygga fysiska skolmiljöer utifrån universell utformning motverkar exkludering av stora elevgrupper. Det gynnar alla elevers hälsa och inläring. I själva undervisningen finns ramverket **Universell design för lärande**, UDL, som utgår från att elever är olika och har olika behov. Varje elev ska få möjlighet

att lära på sitt sätt och få det stöd som behövs för att nå sin potential.

Men rätten till en inkluderande utbildning handlar inte bara om att alla elever ska få det stöd och de förutsättningar de behöver under själva skoldagen. Barn behöver även **stöd på fritiden**, men här finns det problem då hjälpmedel i skolan inte får användas på fritiden, eftersom stödet regleras av olika huvudmän.⁴ Barn med funktionsnedsättning har också sämre möjligheter att delta i fritidsaktiviteter.⁵

Det får i sin tur konsekvenser för barns hälsa och livsvillkor. En rad rapporter visar att barn och unga med funktionsnedsättningar och kroniska sjukdomar har sämre hälsa än andra. Risken för psykisk ohälsa ökar när barn inte får rätt stöd och anpassningar i skolan och på fritiden. Idag är köerna långa till landets barn- och ungdomspsykiatri⁶ och Coronapandemin har förvärrat läget ytterligare.^{7 8 9}

Funktionsrätt Sverige vill att det tas fram en nationell handlingsplan som säkerställer alla elevers rätt till en **inkluderande utbildning** – i lärmiljöer som utformats utifrån principen om

universell utformning.¹⁰

Funktionsrätt Sverige vill också att konsekvenserna av Coronapandemin för elever med funktionsnedsättning i olika åldersgrupper blir ordentligt utredda och kartlagda. Undersökningar visar att personer som hade det svårt innan Coronapandemin drabbats särskilt hårt.¹¹

I Funktionsrätt Sveriges novusundersökning om effekter av Coronapandemin uppgav 44 procent av alla som studerar att utbildningen påverkats under pandemin, framförallt genom övergången till digital undervisning.¹² För det stora flertalet innebär det här en påverkan i negativ riktning, även om det också finns elever med funktionsnedsättning som upplevt övergången till distansundervisning som något positivt.

Det fria skolvalet ska omfatta alla elever

Det fria skolvalet gäller inte för elever med funktionsnedsättning. Skollagen är diskriminerande på så sätt att den gör det möjligt för en skola att välja bort en elev som "kostar" för mycket.

Funktionsrätt Sverige vill att det fria skolvalet ska omfatta elever med funktionsnedsättning. Då behöver skollagen ändras så att skolor inte kan neka elever med funktionsnedsättning plats eller begränsa stödet med hänvisning till organisatoriska och ekonomiska svårigheter.

Vi behöver nationell statistik

Om skolan ska fungera för alla elever behöver vi veta mer om hur det faktiskt ser ut i skolan idag. Men tyvärr är det omöjligt att få en helhetsbild över situationen eftersom det finns stora brister i det statistiska underlaget. Funktionsrätt Sverige vill att det tas fram nationell statistik som visar hur stödet till elever fungerar och vilka brister som faktiskt finns. Idag finns överhuvudtaget ingen sådan statistik på nationell nivå.

Om vi får tillgång till nationell statistik kan metoder och tillvägagångssätt påvisas, som förbättrar skolgången för barn och elever med funktionsnedsättning. På så sätt kan grundläggande förutsättningar skapas för en bättre och mer jämlik hälsa för gruppen.

Funktionsrätt Sverige saknar nationell statistik över skolfrånvaron och det krävs en jämförbar närvarodata för att veta hur skolfrånvaron ser ut. Skolverket har fått i uppdrag att utreda möjligheterna för att ta fram uppgifter över elevers skolnärvaro på nationell nivå. Funktionsrätt Sverige har välkomnat uppdraget, men påpekar också att det är viktigt att den närvarostatistik som tas fram också kan visa vilka elever som är frånvarande och varför.

Med en gemensam statistik blir det möjligt att utvärdera och följa upp insatser för att stärka skolnärvaron.¹³

En rad rapporter visar att barn och unga med funktionsnedsättningar och kroniska sjukdomar har sämre hälsa än andra.

Det här perspektivet behöver finnas med i huvudmännens fortbildning av skolpersonalen, men det behöver också komma in mer kunskap om funktionsnedsättningar och universell utformning i lärar- och rektorsutbildningarna.

Elevhälsan ska vara likvärdig över hela landet

Idag varierar tillgången till elevhälsa starkt över landet. Det varierar också hur elevhälsan organiseras och vad den omfattar. Specialpedagogisk kompetens behöver finnas i elevhälsan. Men även andra professioner, till exempel logopedier, är viktiga för att en elevhälsa ska fullgöra sitt främjande uppdrag.

Det är viktigt att hela elevhälsans arbete präglas av ett förebyggande och främjande arbetssätt. Funktionsrätt Sverige vill förstärka skollagen när det gäller elevhälsans, rektors och huvudmans skyldighet att främja, utforma och bygga fungerande skolmiljöer för alla elever, enligt principen om universell utformning.

När det gäller risken att utsättas för mobbning¹⁴, kränkningar och våld är barn med funktionsnedsättning mer drabbade än andra i skolan men det gäller också på övriga samhällsarenor till exempel i hemmet och i sociala medier.¹⁵

Vi ser idag brister i samverkan inom skolan, men också i förhållande till externa aktörer som exempelvis Barn- och Ungdomspsykiatri, habiliteringen och socialtjänsten. Förstärkt samverkan mellan socialtjänst, hälso- och sjukvården och skolans huvudmän är centralt och bidrar till ett salutogent synsätt.

Funktionsrätt Sverige ställer sig bakom förslaget från utredningen "Börja med barnen!" om att införa ett nationellt hälsovårdsprogram för barn och unga.¹⁶ Programmet ska säkerställa en sammanhållen nära vård för alla barn och unga. Tanken är att binda samman alla aktörer som möter barn och unga, täta glappen mellan olika instanser och slå fast vilka insatser barn och unga faktiskt behöver.

Tillgången behöver säkerställas till barn- och ungdomspsykiatri, men även till habiliterande insatser och hjälpmedel. Det ska gälla för alla barn som har behov av det – oavsett var i landet de bor.

Det behövs en jämlik tillgång till förebyggande hälsoinsatser över hela landet.

Valet 2022 handlar om jämlik hälsa

Nästan var fjärde person har någon form av funktionsnedsättning. Halva befolkningen har minst en kronisk sjukdom och en fjärdedel har två eller fler. Folkhälsan är god i samhället som helhet, men visste du att personer med funktionsnedsättning har sämre livsvillkor, sämre levnadsvanor och sämre hälsa än andra?

Jämlik hälsa under hela livet

I juni 2018 beslutade riksdagen om ett övergripande nationellt folkhälsopolitiskt mål. Målet är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och att sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation.

Det handlar om att skapa en skola som fungerar för alla och att skapa ett arbetsliv som är hållbart och inkluderande.

Den som har goda livsvillkor som tillgång till trygghet och rättvisa, adekvat skola och utbildning, en meningsfull fritid, trygg ekonomi och en plats på arbetsmarknaden kommer med större sannolikhet att ha möjlighet till goda levnadsvanor och en bättre hälsa.

Då behöver vi först kartlägga hur ojämlikheten ser ut idag, men tyvärr saknas relevant statistik över livssituationen för personer med funktionsnedsättning.

Samtliga faktorer som påverkar hälsan är också centrala i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, som gäller i Sverige sedan 2009. Så länge rättigheterna inte efterföljs kommer inte heller hälsan i landet att vara jämlik, det hänger ihop.

Vi har lösningarna!

Funktionsrätt Sverige driver frågor som har betydelse för livsvillkor, levnadsvanor och hälsa. Vi har tillsammans med våra 50 medlemsförbund den samlade erfarenheten och kunskapen.

Vi har dessutom förslag på konstruktiva lösningar och erbjuder vår kompetens för att bidra till en gynnsam utveckling på dessa områden.

Läs mer i vår rapport Respekt för rättigheter , där civilsamhället har kartlagt hur Sverige lever upp till FN:s funktionsrättskonvention och där vi kommer med konstruktiva förslag till förändring för ett samhälle för alla.

Övergripande uppmaningar till politiken

Höj statsbidraget till funktionsrättsrörelsen

De senaste 15 åren har det skett en successiv urholkning av statsbidragen till funktionsrättsrörelsen. Det är helt nödvändigt att statsbidraget höjs om organisationer som representerar personer med funktionsnedsättning ska ha goda förutsättningar att verka självständigt.

Säkerställ aktiv involvering av personer med funktionsnedsättning

Organisationer som representerar personer med funktionsnedsättning ska vara aktivt involverade i alla beslut som berör dem – och i övervakning av Funktionsrättskonventionen.

Arbeta för en förbättrad nationell statistik

Den statistik som samlas in på nationell nivå behöver förbättras väsentligt för att det ska vara möjligt att följa upp situationen för personer med funktionsnedsättning över hela landet.

Det gäller exempelvis stödet och närvaro i skolan eller risken att utsättas för våld och övergrepp.

Öka kunskapen om universell utformning - på alla nivåer

Principen om universell utformning handlar om att redan från början utforma samhället så tillgängligt och inkluderande som möjligt. Sverige har ratificerat Funktionsrättskonventionen vilket innebär att universell utformning ska vara en vägledande princip för allt nytt som tas fram i samhälle.

Ta hänsyn till jämlikhet i alla budgetprocesser

Funktionsrätt Sverige stöder införandet av inkluderande budgetprocesser på nationell, regional och lokal nivå i syfte att minska ojämlikheten för hela befolkningen.

Säkerställ ett funktionsrättsperspektiv i statliga utredningar

Funktionsrätt Sverige vill att kommittéförordningen ändras så att statliga utredningar alltid gör konsekvensanalyser utifrån ett funktionsrättsperspektiv.

Referenser

- 1 Autism- och Aspergerförbundets webbplats,
<https://bit.ly/3viLSGI>
- 2 Riksförbundet Attentions webbplats,
<https://bit.ly/3vfGeFp>
- 3 Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, <https://bit.ly/3M2zJwp>
- 4 Socialstyrelsens webbplats, <https://bit.ly/37gYjef>
- 5 Myndigheten för delaktighets webbplats,
<https://bit.ly/3KH7ymj>
- 6 Sveriges radios webbplats, <https://bit.ly/3KGKQLk>
- 7 Coronakommissionens webbplats, <https://coronakommissionen.com/publikationer/delbetankande-1/>
<https://coronakommissionen.com/publikationer/delbetankande-2/>
- 8 Myndigheten för delaktighets webbplats,
<https://bit.ly/3KDF2lO>
- 9 Skolverkets webbplats, <https://bit.ly/3EdVCq2>
- 10 Se FN: s Allmän kommentar nr 4 om rätten till en inklu-

derande utbildning, <https://bit.ly/3OaL4w6>

11 Se exempelvis Riksförbundet Attentions rapport om situationen för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, 2020, https://attention.se/wp-content/uploads/2021/04/rapport_coronakrisen_2020.pdf

12 Kommentarer till Funktionsrätt Sveriges Novusenkät om våra medlemsgruppers upplevelser under Coronapandemin, Monica K McGrath, 2020, <https://funktionsratt.se/wp-content/uploads/2020/09/Kommentarer-Novusenkat.pdf>

13 Debattartikel på Funktionsrätt Sveriges webbplats. <https://funktionsratt.se/debatt-nationell-statistik-okar-narvaron-i-skolan/>

14 Barnombudsmannens webbplats, <https://www.barnombudsmannen.se/stallningstaganden/publikationer/respek/>

15 Skriften "Om barn med funktionsnedsättning i Sverige och deras utsatthet för våld och kränkningar", <https://bit.ly/3OfTXts>

16 Regeringens webbplats, <https://bit.ly/36dybR5>

Funktionsrätt Sveriges rapport Respekt för rättigheter, <https://respektforrattigheter.se/>

Det handlar om
jämlik hälsa

**Funktionsrätt
Sverige**

